

Συστήματα διακυβέρνησης Προεδρικό και κοινοβουλευτικό

Μιχάλης Πολίτης
Αναπληρωτής Καθηγητής

Κυβερνητικό σύστημα

- Σύστημα βάσει του οποίου είναι διαρθρωμένα τα πολιτειακά όργανα ενός κράτους: τρόπος ανάδειξης, αρμοδιότητες και οι μεταξύ τους σχέσεις
- Βασική πηγή: το σύνταγμα της χώρας (επικουρικά: άγραφοι κανόνες και πρακτικές που βασίζονται σε παράγοντες ιστορικούς, ιδεολογικούς κ.ά.)
- Το κυβερνητικό σύστημα θεωρείται δημοκρατικό εφόσον λειτουργούν πολλά κόμματα και η ανάδειξη των πολιτειακών οργάνων γίνεται με εκλογές
- Πολλές δυνατές ταξινομήσεις.
 - Με βάση το κριτήριο της διάκρισης/συνεργασίας των εξουσιών: προεδρικό, κοινοβουλευτικό και μικτό

Συνοπτικά

- Προεδρικό σύστημα (διάκριση των εξουσιών):
 - Τα πολιτειακά όργανα δεν μπορούν να παρέμβουν στις δραστηριότητες των άλλων οργάνων, παρά μόνο εμμέσως. Κλασικό μοντέλο: ΗΠΑ
- Κοινοβουλευτικό σύστημα (συνεργασία των εξουσιών):
 - Τα πολιτειακά όργανα διαθέτουν ίδιες εξουσίες, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις που προβλέπονται από το σύνταγμα της χώρας έχουν το δικαίωμα να παρεμβαίνουν στη λειτουργία των άλλων πολιτειακών οργάνων. Κλασικό παράδειγμα: Ηνωμένο Βασίλειο.
- Μικτό σύστημα
 - Κατά βάση κοινοβουλευτικό σύστημα, αλλά ο αρχηγός κράτους διαθέτει αυξημένες εξουσίες έναντι των άλλων πολιτειακών οργάνων

Προεδρικό σύστημα

Διάκριση εξουσιών

Εκτελεστική εξουσία

Αρχηγός κράτους

Νομοθετική εξουσία

Κοινοβούλιο

Δικαστική εξουσία

Δικαστήρια

Κλασικό μοντέλο: ΗΠΑ

Πρόεδρος των ΗΠΑ

Κογκρέσο

Δικαστήρια

Γερουσία

Βουλή των
Αντιπροσώπων

Βασικοί μηχανισμοί του προεδρικού συστήματος

- Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από τον πρόεδρο, ο οποίος εκλέγεται από τον λαό, και η νομοθετική εξουσία ασκείται από το κοινοβούλιο τα μέλη του οποίου επίσης εκλέγονται από τον λαό
- Ο πρόεδρος δεν μπορεί να διαλύσει το κοινοβούλιο και το κοινοβούλιο δεν μπορεί να υποχρεώσει τον πρόεδρο σε παραίτηση. Τα δύο όργανα είναι «καταδικασμένα να ζήσουν μαζί».
- Πλεονεκτήματα:
 - Σταθερότητα των πολιτειακών οργάνων
 - Ισόρροπη σχέση μεταξύ των δύο οργάνων
- Μειονεκτήματα:
 - Σε περίπτωση που δεν υπάρχει αγαστή σχέση μεταξύ προέδρου και κοινοβουλίου, διαμορφώνεται σχέση «αδρανούς ισορροπίας»

Κοινοβουλευτικό σύστημα Συνεργασία εξουσιών

Κοινοβουλευτικό σύστημα: πιο αναλυτικά

- Εκτελεστική εξουσία
 - Είναι πάντοτε δικέφαλη
 - Αποτελείται:
 - Αρχηγό κράτους, ο οποίος μπορεί
 - να είναι αιρετός
 - με άμεση καθολική ψηφοφορία: Πρόεδρος Αυστρίας
 - ή έμμεση καθολική ψηφοφορία: Πρόεδρος Ελληνικής Δημοκρατίας
 - να ορίζεται με βάση το κληρονομικό δίκαιο
 - Βασίλισσα του Ηνωμένου Βασιλείου, Πρίγκιπας του Μονακό, Μέγας Δούκας του Λουξεμβούργου κ.ά.
 - Κυβέρνηση, η οποία αποτελείται από
 - Πρωθυπουργό (στη Γερμανία και την Αυστρία: καγκελάριος)
 - Υπουργικό συμβούλιο

- Νομοθετική εξουσία

- Βασικός φορέας της νομοθετικής εξουσίας: το κοινοβούλιο

- Το κοινοβούλιο μπορεί να αποτελείται:

- Από μία μόνο συνέλευσης (πχ Ελλάδα: Βουλή των Ελλήνων)
 - Από δύο συνελεύσεις:
 - Ηνωμένο Βασίλειο: Βουλή των Κοινοτήτων (House of Commons) και Βουλή των Λόρδων (House of Lords)
 - Γαλλία: Εθνοσυνέλευση (Assemblée nationale) και Γερουσία (Sénat)
 - Γερμανία: Ομοσπονδιακή Βουλή (Bundestag) και Ομοσπονδιακό Συμβούλιο (Bundesrat)

Σχέσεις πολιτειακών οργάνων εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας

Μέσα δυνατής παρέμβασης της εκτελεστικής εξουσίας στη νομοθετική

- Ενδεχόμενη συμμετοχή της εκτελεστικής εξουσίας στον ορισμό μελών του κοινοβουλίου
- Ενδεχόμενη παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στην οργάνωση του κοινοβουλίου
 - (τελικό λόγο στον κανονισμό λειτουργίας των συνελεύσεων, στη σύγκληση των συνόδων, στον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης κ.ά.)
- Ενδεχόμενη παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στη δραστηριότητα των συνελεύσεων
 - Νομοθετική πρωτοβουλία, συμμετοχή υπουργών στις συζητήσεις, δικαίωμα του αρχηγού κράτους να απευθύνεται στο κοινοβούλιο

- Παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στο στάδιο της έγκρισης του νόμου
 - Ο αρχηγός κράτους εκδίδει τους ψηφισμένους νόμους
 - Διαθέτει δικαίωμα αναπομπής του ψηφισμένου νόμου
 - Η εκτελεστική εξουσία διαθέτει το δικαίωμα να ενεργεί με πράξεις νομοθετικού περιεχομένου (κείμενα που υπό κανονικές συνθήκες έπρεπε να εγκριθούν από το κοινοβούλιο, θεσπίζονται από την εκτελεστική εξουσία, η οποία έχει την υποχρέωση να φέρει το κείμενο στο κοινοβούλιο μετά από παρέλευση ενός χρονικού διαστήματος.
- Η εκτελεστική εξουσία έχει δικαίωμα διάλυσης της συνέλευσης του Κοινοβουλίου που εκλέγεται άμεσα από τον λαό

Μέσα παρέμβασης του κοινοβουλίου στην εκτελεστική εξουσία

- Παρέμβαση του κοινοβουλίου στην επιλογή των οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας
 - Ενδέχεται να μετέχει στην εκλογή του αρχηγού κράτους (πχ Ελλάδα)
 - Ενδέχεται να εκλέγει τα μέλη της κυβέρνησης
- Παρέμβαση του κοινοβουλίου στη δραστηριότητα της εκτελεστικής εξουσίας
 - Δικαίωμα συγκρότησης εξεταστικής του πραγμάτων επιτροπής
 - Δικαίωμα των μελών του κοινοβουλίου να απευθύνουν ερωτήσεις και επερωτήσεις στην κυβέρνηση

- Παρέμβαση του κοινοβουλίου στη ζωή της εκτελεστικής εξουσίας
 - Ποινική ευθύνη του αρχηγού κράτους (πχ impeachment στις ΗΠΑ)
 - Πολιτική ευθύνη της κυβέρνησης
 - Ψήφος εμπιστοσύνης στην αρχή της θητείας της κυβέρνησης (αφού σχηματιστεί κυβέρνηση μετά τις εκλογές ζητά και λαμβάνει ψήφο εμπιστοσύνης από τη συνέλευση του κοινοβουλίου που έχει εκλεγεί άμεσα από τον λαό)
 - Πρόταση δυσπιστίας. Εφόσον υπερψηφιστεί η κυβέρνηση οφείλει να παραιτηθεί. Σ' αυτή την περίπτωση ο αρχηγός κράτους μπορεί να επιδιώξει σχηματισμό άλλης κυβέρνησης, η οποία θα πρέπει να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από το κοινοβούλιο ή να προκηρύξει εκλογές.